

POSLEDNÍ DĚJSTVÍ

Od léta 1944 se prudce snižoval počet Čechů na německém území. Utíkali jednotlivci i celé skupiny, zejména z bombardovaných oblastí. Do konce roku se vrátila podstatná část příslušníků ročníku 1924. Jen menší část z nich byla přesunuta do leteckých továren v protektorátě před uplynutím desetiměsíční přeškolovací doby.¹ Někde však vedení leteckých továren neuvolnilo mladé Čechy, kteří museli pracovat v říši často až do konce války. Početná skupina byla zadržena v Junkerswerke v Nordhausenu. Pracovali v podzemních továrnách za velmi špatných podmínek. Mladí chlapi a děvčata se snažili uprchnout, ale část jich byla zadržena a uvržena do vězení.² Takových případů bylo více.³

Na sklonku roku 1944 stála na německých hranicích spojenecká vojska. Přiblížil se konec strašlivé války. Poslední měsíce před kapitulací byly i pro české dělníky jedny z nejhorších. V bezprostředně ohrožených místech na západě i na východě byli cizí dělníci posíláni na stavbu opevnění. Rovněž mnoho Čechů se dostalo tímto způsobem mezi zákopníky nebo dokonce byli násilně zařazeni do organizace Todt a posláni do blízkosti fronty.⁴ Rozsáhlý postup Rudé armády od poloviny ledna 1945 vyvolal stěhování miliónů Němců, ale i cizích občanů z Východního Pruska, Slezska a Pomořanska. Tato evakuace, k níž došlo v době vysokých mrazů, se zapsala do dějin posledních měsíců třetí říše i do povědomí těch, kdo ji prožili, nesmazatelným dojmem. Mezi uprchlíky byli také Češi, kteří pracovali v těchto východních oblastech a jako ostatní se snažili dostat do vlasti. Z oblasti Horního Slezska se to podařilo zdrcující většině.⁵ Do protektorátu se ze všech stran vraceli čeští muži i ženy, všemi prostředky a jak to dovolovaly podmínky. Vlaková doprava byla vážně narušena, museli jít často mnoho kilometrů pěšky, cestování bylo plné nebezpečí. Nad vzdušným prostorem vládli spojenečtí letci a jejich nálety na železniční i silniční dopravu byly velmi účinné. I ze vzdálených míst se podařilo vět-

¹ SÚA, RP, k. 885, č. 5443. Ministerstvo hospodářství a práce K. H. Frankovi, 23. 8. 1944. V srpnu a září se menší skupiny tohoto ročníku vrátily do vlasti. Podstatná část přijela koncem roku.

² SÚA, MHP, k. 388. Nordhausen, 25. 3. 1945. Stížnost V. Jaškové.

³ Skupina příslušníků r. 1924 si stěžovala E. Háchovi, že je firma nechce pustit ani na vánoční svátky. Tamtéž, k. 387. Vejprty, 6. 12. 1944. Také v Heilbronnu museli někteří zůstat. Tamtéž, k. 386. Heilbronn, 6. 3. 1945.

⁴ Např. 10 přísl. r. 1924 z Norimberku bylo přinuceno v listopadu 1944 odejet dále na západ a v Düsseldorfu byli zařazeni k OT. SÚA, MHP, k. 386. Dopis V. Vaňka, 28. 2. 1945.

⁵ SÚA, MPSP-R, k. 827. Protokol s J. Holým, červen 1945.

šíně Čechů odejít před příchodem fronty. V hlášeních, která po válce uložili do protokolů bývalí zaměstnanci župních spojovacích orgánů DAF, je vesměs konstatováno, že z původních stavů zůstala po příchodu spojeneckých vojsk jen menší část Čechů, kteří nestačili odejít.⁶

Ve zmatku posledních měsíců před kapitulací se nepodařilo všem Čechům vrátit se včas do vlasti a prožili průchod fronty a příchod spojeneckých vojsk na německém území. Reakce na osvobození byla směsicí radosti i úlevy, že nastal konec strádání, že přichází nový život. Lidé, kteří po dlouhá léta museli strádat, pracovali a žili pod vedením nacistických utlačovatelů, si v prvních vzrušujících dnech vybili svou nenávist například tím, že demolovali tábory nebo dílny a na některých místech si vyřídili své účty i se svými trýzniteli. Výbuch hněvu byl nemilosrdný, ale po tolika utrpeních spravedlivý.⁷

Spojenecká velitelství byla připravena na nesnadné úkoly, které byly spojeny s přítomností miliónů zavlčených osob. Problém jejich rychlé repatriace se projednával na konferenci v Jaltě a po kapitulaci Německa se Spojenecká kontrolní rada usnesla zrychlit pohyb uprchlíků a zavlčených osob.⁸ Byla zřizována střediska, v nichž se soustřeďovali cizí občané, ať už šlo o bývalé dělníky nebo vězně.⁹ Spojenecká velitelství vyzývala repatrianty v letácích, aby zachovávali disciplínu a čekali na evakuaci v místech soustředění.¹⁰

Češi, které překvapil konec války na německém území, trávili většinou první týden svobody v některém z táborů spojeneckého velitelství. Pobyt v nich nebyl vždy nejpříjemnější.¹¹ V některých oblastech se vytvořily národní výbory s úkolem starat se o krajany až do jejich repatriace.¹²

Informace o situaci v Československu a datu repatriace byly velmi špatné a není divu, že mezi bývalými nasazenými dělníky, vězni a jinými osobami, jež se dostaly na německé území, panovala nervozita a netrpělivost. Někdy koncem května vysílaly rozhlasové stanice západních spojenců projev presidenta republiky dr. Beneše, určený českým dělníkům za hranicemi.¹³

⁶ Např. ve Vídni bylo v r. 1944 asi 40 tisíc českých dělníků, ale před obsazením města Rudou armádou jich nezůstalo ani 10 %. Tamtéž. Protokol s J. Zelingerem, červen 1945.

⁷ V Záluží u Mostu pracoval ilegální Národní výbor. Když Němci 8. 5. 1945 opustili závod, zajatci a civilní cizinci se ozbrojili a částečně demolovali zařízení závodu. Češi z největší části odešli domů. PA Chemické závody Litvínov, Kronika II.

⁸ E. Seeber, c. d., str. 258.

⁹ Takové tábory byly např. v Linci, Melku aj. SÚA, MPSP-R, k. 832, Praha, 30. 6. 1945.

¹⁰ Leták vydaný štábem 3. americké armády má např. toto znění: „Všem spojeneckým válečným zajatcům a cizím dělníkům. Dlouho očekávaná hodina osvobození udeřila. Spojenecké armády a vlády posílají denně tisíce vašich kamarádů do vlasti. Také vy budete brzy jako svobodní lidé odesláni domů. Rychlý odjezd umožníte, jestliže zůstanete ve vašich táborech a obcích, budete zachovávat disciplínu, nebudete pouštět vaše dnešní místo ani pěšky ani v zabavených vozech, nechodte do okolních měst a očekávejte směrnice, které vám velmi brzy přinese spojenecký důstojník. Velící generál.“ MěA Holýšov, okres Domažlice.

¹¹ Např. dopis tří Čechů vyjadřuje zklamání ze situace po příchodu francouzských vojsk do Sulzu n. N. Dostávali jen jednou denně jídlo, museli odevzdat radiové přijímače, fotoaparáty apod. Byli velmi primitivně ubytováni. V Melku mnoho českých chlapců a děvčat muselo žít pod širým nebem. SÚA, MPSP-R, k. 832.

¹² Zprávy toho druhu jsou spíše negativní. Např. 29. 6. 1945 si stěžovali vojáci, partyzáni a dělníci ve Strassfurtu na svůj národní výbor, že je záměrně špatně informoval o odložení repatriace. Svalil vinu na anglické vojenské úřady, jen aby prodloužil svou vlastní činnost. Tamtéž, k. 833.

¹³ Koncem května 1945 navštívil presidentskou kancelář redaktor Josten se dvěma anglic-

Repatriace se protáhla na mnoho týdnů, zejména v důsledku nedostatku vozidel a pohonných hmot. Přece však díky velké obětavosti mnoha pracovníků našich úřadů a členů repatriačních komisí odjízděly do různých míst skupiny aut a odvážely stovky našich občanů do vlasti.¹⁴ V průběhu letních měsíců 1945 byli poslední Češi repatriováni. Na německém území zůstali nemnozí jedinci, kteří se nevrátili do vlasti z rozličných, většinou osobních důvodů. Tím skončila jedna kapitola našich novodobých dějin.

kými důstojníky a v pověření štábu generála Eisenhowera žádal, aby směl natočit s prezidentem krátký projev. Projev byl skutečně zachycen na gramofonovou desku. Obsah se nepodařilo zjistit. AKPR, A 3260/45. Záznam z 28. 5. 1945.

¹⁴ Tamtéž, k. 833.